

دستور جلسه شماره (1)
عنوان: بررسی مسائل و مشکلات تامین نیروی انسانی در صنایع مختلف با تمرکز بر نیروی کار خارجی مجاز
مرجع طرح موضوع: کمیسیون های اتاق بازرگانی ایران، انجمن سنگ ایران و دیگر تشکل های بخش خصوصی
تاریخ برگزاری جلسه: سه شنبه مورخ 1404/06/04
تعداد صفحات دستور جلسه: 4 صفحه
شرح موضوع: تامین منابع انسانی در ایران امروزه یکی از اساسی ترین دغدغه مدیران سازمان هاست. بحران هایی که در سطح کلان به وجود می آیند و تاثیر زیادی بر موفقیت و شکست کسب و کارها دارند. عدم وجود نیروی انسانی کارآمد و ماهر، یکی از این دغدغه ها است که در کشور ما، در حال تبدیل شدن به یک بحران است. در وقوع این وضعیت بحرانی چند عامل موثر بوده اند، یکم عدم اعتقاد بسیاری از مدیران ارشد دولتی و صنعتگران و کارآفرینان سنتی به موضوع مدیریت منابع انسانی، ساده انگاری آن و منحصر دانستن آن در جذب و پرداخت حقوق است، دوم بروز بحران ها یا حوادث سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مختلفی است که در دهه های اخیر، نگهداشت نیروی انسانی متخصص و ورزیده را در کشور با مشکل مواجه کرده است. سوم سخت گیری های غیرضروری اجتماعی، تضعیف دموکراسی و غلبه رویکردهای محفلی و رفاقتی و حزبی بر شایسته سالاری است که عرصه را برای حضور شایستگان تنگ و راه را برای ورود ناشایستگان می گشاید. از این رو در سال های اخیر استفاده از نیروی کار خارجی در صنایع مختلف در کشور رشد قابل ملاحظه ای داشته است، در این شرح دستور به بررسی مشکلات و مسائل خروج نیروی کار خارجی مجاز از کشور پرداخته شده است. استفاده از اتباع مجاز در سال های اخیر، بازار کار کشور با کمبود نیروی انسانی در برخی بخش ها، به ویژه مشاغل یدی و خدماتی، روبه رو شده است. این کمبود، دولت و کارفرمایان را به سوی جذب نیروی کار خارجی، به ویژه اتباع کشورهای همسایه، سوق داده است. بسیاری از این نیروها در بخش هایی مانند کشاورزی، ساختمان سازی، معدن و حمل و نقل مشغول به کارند؛ مشاغلی که کمتر مورد استقبال نیروی کار داخلی قرار می گیرد. بسیاری از کارفرمایان می گویند که بدون نیروی کار اتباع، امکان ادامه فعالیت های اقتصادی شان وجود ندارد. آن ها از بهره وری بالا، هزینه کمتر و تمایل بیشتر نیروی کار خارجی به انجام مشاغل سخت سخن می گویند. اتباع خارجی ساکن در یک کشور اصولاً به صورت رسمی و با کسب مجوز اشتغال در آن سرزمین مشغول به کار هستند که در قالب دو مسیر به کشور ورود پیدا میکنند: نخست، ورود از مسیر کارفرمایی است؛ یعنی یک کارفرما تقاضای جذب نیروی کار خارجی را ارائه می دهد و این درخواست در هیئت فنی متشکل از نمایندگان بخش های مختلف بررسی می شود، در صورتی که نیروی انسانی معادل در داخل کشور برای آن موقعیت شغلی موجود نباشد و سایر پارامترها نیز تأیید شود، مجوز رسمی کار با عنوان «دفترچه کار» صادر می شود. این نیروی کار مشمول پرداخت مالیات، برخورداری از بیمه تأمین اجتماعی و بیمه درمانی و بهره مندی از حقوق قانونی برابر با یک نیروی کار ایرانی خواهد بود. مسیر دوم اتباع خارجی است که به صورت غیرکارفرمایی مشغول فعالیت هستند. این افراد از سوی وزارت کشور احراز هویت شده اند و مجوز اقامت دارند و کارت کار برای آنان صادر شده است. که اکثر اتباع غیرمجاز افرادی هستند که بدون مجوز قانونی و به شکل غیررسمی و پنهان کار می کنند و در واقع قبل از اقدام در مسیر دوم پیش گفته قرار دارند. در ایران از گذشته تا به امروز مهاجران جزو نیروی کار غیررسمی بوده اند و در صد اتباع شاغل دارای مجوز رسمی بسیار کمتر بوده است. به منظور فهم این

نکته باید ابتدا مختصری در مورد شرایط اشتغال رسمی اتباع خارجی در ایران توضیح داد. اشتغال اتباع خارجی در ایران مطابق ماده «۱۲۰» قانون کار منوط به دارا بودن روادید ورود با حق کار مشخص و نیز اخذ پروانه کار است.

صدور روادید با حق کار مشخص نیازمند موافقت هیات فنی اشتغال اتباع خارجی است؛ اما صدور خود روادید برعهده وزارت امور خارجه است. شرایط دریافت روادید و پروانه کار در ماده «۱۲۱» قانون کار تعیین شده و نسبتاً سخت‌گیرانه است. از سوی دیگر وزارت کار می‌تواند مطابق ماده «۱۲۲» در مورد گروه‌های خاصی مانند اتباع دارای ۱۰ سال اقامت، اتباع دارای همسر ایرانی و مهاجران دارای مدارک معتبر را سا پروانه کار صادر کند. بنابراین امروزه اشتغال رسمی اتباع خارجی در قالب صدور روادید و پروانه کار براساس دو ماده «۱۲۱» و «۱۲۲» قانون کار انجام می‌شود.

میزان اشتغال اتباع از نگاه آماری

آمار مهاجرت از افغانستان به ایران همواره جزء موضوعات مورد مناقشه در کشور ما، به ویژه در یک سال اخیر بوده است. کشور افغانستان در چند دهه اخیر همواره جزء مهاجرفرست‌ترین کشورهای دنیا بوده است. بخش عمده‌ای از روندهای جابه‌جایی افغان‌ها به کشورهای همسایه من جمله ایران و پاکستان صورت می‌گیرد و از این رو مطالعه و بررسی آمار مهاجرت افغانستانی‌ها برای ایران نیز واجد اهمیت است. بیش از چهار دهه از حضور میلیونی افغان‌ها در جامعه ایران می‌گذرد و تا به امروز ایران شاهد چندین موج مهاجرتی از افغانستان بوده است و در سال‌های گذشته موج مهاجرتی جدیدی از افغانستان به ایران شکل گرفت که بر جامعه ما نیز تأثیر گذاشته است.

همانطور که گفته شد درباره تعداد مهاجران افغانستانی آمارهای دقیقی از مراجع رسمی کشور در دست نیست. تنها مرکزی که به صورت سالانه آمار تعداد مهاجران خارجی را در کشور اعلام می‌کند، مرکز آمار ایران است. البته که آمارهای این نهاد نیز محدود به مهاجران مجاز است نه غیرقانونی. به همین جهت از درون آمارهای مرکز آمار ایران نمی‌توان به تعداد واقعی مهاجران افغانستانی پی برد. بررسی آمارهای رسمی تعداد مهاجران افغانستانی به ایران از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲ نشان می‌دهد در دو مقطع زمانی مهم تعداد مهاجران افغانستانی به ایران اوج گرفته است. این دو مقطع زمانی که عبارتند از سال ۱۳۹۷ و ۱۴۰۱ دقیقاً همزمان با تحولات اجتماعی سیاسی در افغانستان بوده و باعث حرکت مهاجران افغان به سمت مرزهای ایران شده است. گزارش‌های سالانه مرکز آمار ایران از تعداد مهاجران افغانستانی از سال ۸۸ تا ۱۴۰۲ نشان می‌دهد از سال ۸۸ تا ۹۶ تعداد مهاجران مجاز افغانستانی در ایران بین یک میلیون و ۲۰۰ هزار نفر تا یک میلیون و ۵۰۰ هزار نفر بوده است. به طوریکه از سال ۱۴۰۰ به بعد روند ورود مهاجران افغانستانی به کشور شتاب گرفت و طبق آخرین آمارهای رسمی، در سال ۱۴۰۲ تعداد مهاجران افغانستانی که به صورت قانونی در ایران ساکن شده‌اند به ۲ میلیون و ۷۰۶ هزار نفر رسید. (مرجع سایت اکو ایران) و کل تعداد مهاجران افغان مقیم ایران بین ۵ تا ۷ میلیون نفر تخمین زده شده است که می‌تواند روی بازار کار کشور اثرگذار باشد.

قوانین و مصوبات مربوطه با موضوع:

ماده ۱۲۱: وزارت کار و امور اجتماعی با رعایت شرایط ذیل در مورد صدور روادید با حق کار مشخص برای اتباع بیگانه موافقت و پروانه کار صادر خواهد کرد:

الف - مطابق اطلاعات موجود در وزارت کار و امور اجتماعی در میان اتباع ایرانی آماده به کار افراد داوطلب واجد تحصیلات و تخصص مشابه وجود نداشته باشد.

ب - تبعه بیگانه دارای اطلاعات و تخصص کافی برای اشتغال به کار مورد نظر باشد.

ج - از تخصص تبعه بیگانه برای آموزش و جایگزینی بعدی افراد ایرانی استفاده شود.

تبصره - احراز شرایط مندرج در این ماده با هیأت فنی اشتغال است. ضوابط مربوط به تعداد اعضاء و شرایط انتخاب آنها و نحوه تشکیل جلسات هیأت، به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که با پیشنهاد وزارت کار و امور اجتماعی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۲۲: وزارت کار و امور اجتماعی می‌تواند نسبت به صدور، تمدید و تجدید پروانه کار افراد ذیل اقدام نماید:

الف - تبعه بیگانه‌ای که حداقل ده سال مداوم در ایران اقامت داشته باشد

ب - تبعه بیگانه‌ای که دارای همسر ایرانی باشد

ج - مهاجرین کشورهای بیگانه خصوصاً کشورهای اسلامی و پناهندگان سیاسی به شرط داشتن کارت معتبر مهاجرت و یا پناهندگی و پس از موافقت کتبی وزارتخانه‌های کشور و امور خارجه

مشکلات مطرحه و پیامدهای مربوط

1) تحمیل خسارات ناشی از کمبود نیروی انسانی و تعطیلی بنگاه‌ها به کارفرمایان

2) تامین و جایگزینی فوری نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر

3) عدم تمایل نیروی ایرانی به ورود به برخی مشاغل از جمله مشاغل خدمات

پیشنهادهای:

1- تامین نیروی انسانی مورد نیاز صنعت (ایرانی یا اتباع مجاز) توسط نهادهای مسئول در حوزه اشتغال

2- تخصیص یک فرصت 6 ماهه برای واحدهای تولیدی تا ضمن حفظ استمرار حضور نیروی کار ماهر اتباع مجاز دارای مجوزات قانونی، سازوکار آموزش و جایگزینی تدریجی نیروی ایرانی عملیاتی گردد.

3- تهیه سازوکاری برای تسهیل صدور و تمدید پاسپورت و ویزای کار برای اتباع مجاز

4- تهیه سازوکاری جهت استفاده از نیروی کار خارجی مجاز با در نظر گرفتن ملاحظات امنیتی، اجتماعی و فرهنگی و سپردن بخشی از مسئولیت نیروی کار خارجی به کارفرما

5- تهیه فرایندی برای تبدیل نیروی کار خارجی غیر رسمی به رسمی (شرایط بیمه و مالیات و ...)